

DE TOEKOMST VAN HET GELD.

Noodzakelijke veranderingen in het geldsysteem met het oog op duurzaamheid.

door Max Herold voor de Planet Times

Hij werkte jaren in de Verenigde Staten aan interessante economische projecten maar vertrok daar omdat onder het Bush regime de democratie veranderd was in een lobby-cratie waar burgers nog weinig invloed hadden. In Zuid-Amerika en de Caribbean vroegen ze hem zijn economische inzichten in te zetten voor maatschappelijke vraagstukken. Hij werkte als professor maar het meest is hij bekend vanwege het feit dat hij reeds een decennium geleden de huidige crisis tot in detail voorspelde én aangaf hoe het anders kan. Zijn naam is Bernard Lietaer. Na 25 jaar in het buitenland te hebben vertoefd keerde hij terug naar België. The Planet Times zocht hem op en had een boeiend gesprek met hem.

Lietaer: “Er zitten vele kunstmatige vooronderstellingen in economisch denken die niet deugen”. Zo begint Bernard Lietaer het gesprek met ons. “Economen kunnen niet voorspellen wat er nu gebeurt is, omdat ze met hun “equilibrium modellen” nog steeds met 19-de eeuw fysica zitten. Mede daarom zijn we zo in de problemen gekomen.”

TPTHoezo?

Lietaer: “Vele economen zien de economie gewoon als een cyclisch proces. Maar de problemen waar we nu tegen aan lopen zijn geen cyclisch probleem maar een structureel probleem. Dat is een heel ander wereldzicht.”

TPT: “Kunt u dat uitleggen?”

Lietaer: “Stel je eens een auto voor zonder rem, met een zwakke stuurbevestiging, en ik zend u daarmee over de Alpen. Wanneer het voorspelbare ongeluk gebeurt, zegt men u dat u een slechte chauffeur bent, of dat uw kaarten niet up to date zijn. Niemand spreekt over de auto zelf... Welnu, vervang in deze beeldspraak eens de auto door ons geldsysteem. Dan verwijten we onze regering en de centrale banken, als chauffeur, dat die het slecht doen. Of dat met massief kapitaal in de banken te stoppen en met nieuwe regulaties alles terug normaal word. Daardoor zijn we onze gemeenschap aan het ruïneren voor enige generaties.”

TPT: “Een interessante gedachte.”

Lietaer: “Wij hebben nu wetenschappelijk bewijs dat alle duurzame natuurlijke systemen streven naar een optimaal niveau van diversiteit en verbinding. Niet genoeg diversiteit schept breekbaarheid, maar te veel diversiteit schept stagnatie. Een juiste balans is noodzakelijk voor een duurzaam systeem. Kijk eens naar het volgende plaatje (fig. 1 pag. 2) en denk daarbij eens aan een bos. Als een bos maar één soort gewas heeft, dat kan wel heel efficiënt zijn. Maar een dergelijk ecosysteem is veel vatbaarder voor verstoringen en ziektes dan wanneer er een grote diversiteit van planten is.”

TPT: “Hoe vertaalt u deze meer concreet naar de economie?”

Lietaer: "Iedereen kan begrijpen dat een stad of streek die slechts grote ondernemingen heeft wel zeer efficiënt kan zijn, maar ook meer kwetsbaar is dan wanneer er verschillende activiteiten bestaan die worden uitgevoerd door bedrijven met verschillende schaalgroottes. Wij hebben nu het bewijs dat ditzelfde ook geldt bij geldsystemen over de hele wereld. Al onze nationale munten, en de banken die ze scheppen, zijn een kopie van elkaar. Men kan spreken van een financiële monocultuur. Een monocultuur van nationale munten kan efficiënt zijn, maar mist de noodzakelijke diversiteit om veerkracht te hebben in moeilijke situaties. Het is vatbaarder voor verstoringen. Deze kunnen het gehele systeem bedreigen, zoals nu gebeurt. Als je geen rekening houdt met de noodzakelijke diversiteit in het geldsysteem, kom je nooit tot een robuuste economie die klappen kan opvangen. Dit hebben wij nu ook wiskundig kunnen bewijzen (zie www.lietaer.com). "

TPT: "Is dit de enige reden voor deze crisis? U zag 'm al jaren geleden aankomen."

Lietaer: "Nee, de vier grote krachten die ik al jaren geleden zag waren naast de bovengenoemde financiële instabiliteit, de verouderingsgolf, de klimaatverandering en de informatierevolutie. De verouderingsgolf leidt tot een politieke strijdvaart omdat de beloften die gemaakt werden aan een toenemend aantal ouderen onbetaalbaar worden in de wereld. De klimaatverandering, het tweede punt, vraagt om lange termijnoplossingen terwijl de geldmarkt alleen maar in kwartalen denkt. Dat maakt dat we tegen de vraag aanlopen hoe we de strijd tussen financiële belangen op de korte termijn en duurzame belangen op de lange termijn moeten oplossen. De informatierevolutie schiept het probleem van economische groei zonder jobs. Al deze problemen zijn niet oplosbaar binnen het conventionele geldparadigma.

Als alle vier die bewegingen bij elkaar komen zoals op dit moment het geval is, heb je een 'perfect storm' - effect met alle consequenties van dien. We staan daarom pas aan het begin van deze crisis, die jaren en jaren effect zal hebben. We hebben nu pas het topje van de ijsberg gezien. Het is de grootste crash die we ooit in de geschiedenis hebben meegemaakt."

TPT: "U gebruikt vaak het woord geld. Kunt u daar wat meer over vertellen?"

Lietaer: "Geld is een overeenkomst binnen een gemeenschap om een standaard te gebruiken als betaalmiddel. Van belang is echter te beseffen dat over ons moderne geldsysteem afspraken zijn gemaakt in de 18-de en 19-de eeuw. In het pre - Victoriaanse Engeland. Dit soort geld heeft de industriële revolutie mogelijk gemaakt. De basisvraag daarbij was toen: hoe kunnen we een geldsysteem scheppen dat ons land versterkt en middelen concentreert om systematische en concurrerende zware industriële ontwikkeling te laten plaatsvinden? In die tijd stond duurzaamheid niet op de agenda. Tegelijkertijd wil ik daarmee niet zeggen dat we geld op basis van deze voorwaarden moeten afschaffen."

TPT: "Hoe ziet een oplossingsrichting er volgens u uit?"

Lietaer: "Wij moeten de monocultuur van conventioneel geld opgeven en vormen van complementair geld laten ontstaan, welke de rol van het conventionele geld aanvult."

TPT: "Kunt u een voorbeeld geven van zo'n aanvullende monetaire systeem?"

Lietaer: "Een van de bekendste voorbeelden is het WIR geldsysteem dat al 75 jaar werkt in Zwitserland. WIR is Duits voor 'wij'. Het is een wederkerig krediet systeem, waar een WIR gelijk in

waarde is als de Zwitserse Frank. Ondernemer A verkoopt iets aan ondernemer B. A krijgt een krediet in WIR, dat zij kan gebruiken om haar eigen leveranciers te betalen die deelnemen in het netwerk; en B het krediet die hij kan afzetten door iets te verkopen aan klanten in het netwerk. Dit kan gebeuren zonder een banklening af te sluiten, en zonder rente te betalen op de WIR. Een vierde van alle ondernemingen gebruiken dat complementair geld. Een macro-economische studie heeft bewezen dat dit systeem de echte reden is waarom de economie van Zwitserland meer stabiel is dan die van haar burens. Telkens wanneer er een recessie dreigt, en de banken minder leningen uitkeren, dan stijgt het gebruik van de WIR. Dit systeem werkt spontaan stabiliserend voor de werkgevers en de werknemers.

Een ander voorbeeld gaat terug naar de jaren 30 in het Oostenrijkse stadje Wörgl. Dat plaatsje telde 4800 inwoners einde jaren '20. De burgemeester Michael Unterguggenberger werd destijds geconfronteerd met 500 werklozen en nog eens 1000 werklozen in de directe nabijheid. Hij maakte een munt die de werkgelegenheid bevorderde. Deze man had een lange lijst van projecten die hij wilde realiseren van de herbestrating van wegen, het open stellen van het waterdistributienetwerk, bomen planten langs de wegen en andere belangrijke reparaties. In plaats van de slechts 40.000 schilling die hij had uit te geven, besloot hij een gedeelte van dat geld bij een lokale bank te storten, als garantie voor het uitgeven van eigen zogenaamd zegelgeld. Dit zegelgeld had een negatieve rente waardoor mensen het snel wilden uitgeven.

Zijn slimme insteek maakte dat Wörgl de eerste stad was die er effectief in slaagde de extreme niveaus van werkloosheid effectief terug te dringen. Daarmee zie je dat deze speciale zegel munt in tijden van crisis meer voor elkaar krijgt dan de reguliere valuta. Spoedig daarna wilden ook 200 andere gemeenten in dat land zijn ideeën kopiëren maar de Centrale Bank raakte in paniek waarna het werd verboden dit zogenaamde 'noodgeld' uit te geven. Het resultaat was dat het werkloosheidspercentage in Wörgl weer opliep naar 30%. Bedenk daarbij dat volgens Hjalmar Schacht, Hitler's centrale bankier, werkloosheid en economische wanhoop de redenen waren waarom fascisme electoraal onweerstaanbaar werd."

TPT: "Op zich lijkt ons de reactie van de bank een begrijpelijke te zijn. Kijkend naar uw grafiek is er een optimum. Dat betekent dat een teveel aan diversiteit het failliet van beide geldsystemen zal betekenen. Bovendien zullen banken niet blij zijn omdat ze daardoor minder leningen kunnen verstrekken. "

Lietaer: "Dat hangt af van welke banken je spreekt. Regionale banken hebben belang in een stabielere regionale economie. Dat is geen theorie: de WIR coöperatief is een bank geworden die nu leningen verstrekt in beide Zwitserse Franken en WIR. Tegenwoordig is ook GLS bank in Duitsland en de Raiffeisenbank in Oostenrijk direct betrokken in het steunen van regionale muntsystemen, in parallel met het beheer van Eurorekeningen. Zeker in deze tijd van crisis is dat bijzonder noodzakelijk geworden om ook minder conventionele oplossingen toe te passen. Zoals gezegd heeft de historie heeft laten zien naar waar conventionele oplossingen van een dergelijke megacrisis kunnen leiden: fascisme en een wereldoorlog. Is werken met complementaire geldsystemen dan niet een elegantere weg?"

Box: het Local Exchange Trading System (LETS).

Verreweg het meest gebruikte systeem van complementaire munten, is het Local Exchange Trading System (LETS). Dit werd in 1983 ingevoerd in Canada om de weinig overgebleven dollars die in gemeenschappen met veel werkloosheid circuleerden op te rekken. Zij richtten een plaatselijk non profit bedrijf op dat een wederzijds kredietsysteem organiseert. Het systeem combineert de reguliere dollar met het LETS-systeem. Zo betaal je voor een deel in dollars en voor een deel in 'groene dollars'. Het kasgedeelte wordt door alle deelnemers direct afgehandeld. Alleen de groene dollars worden per telefoon of per briefje aan het LETS gemeld.

Box: Tijden dollars.

Tijden dollars zijn een andere variant. Deze zijn van een elegante eenvoud en werken als volgt: Stel een kennis van u, Piet, is slechtziend en mag niet autorijden. Hij moet echter ergens naar toe. Charlotte geeft aan dat ze hem naar zijn bestemming wil brengen. Een rit die een uur kost. Charlotte heeft daardoor een tegoed van een uur terwijl Piet een schuld heeft van een uur. Piet kan dat uur inlossen door in een tuin van een ander lid van het Tijddollarssysteem bij te werken; en Charlotte zet haar uur om in een taalles of hulp krijgen met haar boekhouding. Het zijn dus munten met een positief sociaal effect.

Box: De Fureai Kippu

In Japan is er de Fureai Kippu. Daarvan zijn 475 systemen werkzaam. De munt blijkt nuttig in de bejaardenzorg. De munt dekt alles wat niet betaald wordt door de sociale zekerheid. Als je voor een bejaarde iets koopt of bijvoorbeeld helpt een bad te nemen, kan dat betaald worden met deze munt. De uren die 'vrijwilligers' daaraan besteden, worden op een tijdrekening gezet. Deze werkt als een spaarrekening. Mocht ik zelf zorg nodig hebben, dan kan ik daarvan gebruik maken om er iemand mee te betalen. Maar het geld kan ook naar een familielid elektronisch worden gestuurd naar een ander gedeelte van het land. Deze kan daarmee iemand kan iemand betalen voor hulp. In Japan zijn er honderdduizenden mensen die dat doen.

Box: een munt voor milieudoelinden

Er zijn ook specifieke munten voor milieudoelinden ontworpen zoals in Curitiba, een stad van meer dan 2 miljoen inwoners in Brazilië. Daar heeft men een programma gemaakt dat gebaseerd is op de gedachte: "vuilnis = geld". Zeventig procent van alle huishoudens neemt deel aan het programma. Het effect was dat de 62 armere buurten 11.000 ton afval ruilden voor bijna 1 miljoen buskaartjes en 1200 ton voedsel. Meer dan 100 scholen ruilden 200 ton afval voor 1,9 miljoen schrijfboeken. Naast dit systeem heeft Curitiba ook een andere vorm opgezet voor het financieren van het herstel van historische gebouwen, de aanleg van groene gebieden en een volkshuisvesting op te zetten die de gemeente financieel ontlasten. Curitiba is de nu de enige stad in Brazilië die een duidelijk lager niveau van luchtvervuiling heeft dan de jaren er voor. Er is bovendien sprake van minder misdaad. Daarnaast is het de enige stad die feitelijke subsidies van de Braziliaanse federale overheid heeft geweigerd. Ze hadden immers oplossingen waar minder bureaucratie aan vastzit. De stad blijkt een slim systeem van complementaire munten te hebben gemaakt.

TPT: "Een laatste vraag: wat gaat u de komende periode doen?"

Lietaer: "Ik ga me richten op de praktijk. In Vlaanderen zoeken wij tegenwoordig een stad die als piloot stad wenst op the treden. Ook de Vlaamse Minister Kathleen Van Brempt is geïnteresseerd in complementaire monetaire systemen."

Een monopolie kan efficiënt zijn, maar mist de noodzakelijke diversiteit om veerkracht te hebben in moeilijke situaties.

Wij hebben nu wetenschappelijk bewijs dat alle duurzame natuurlijke systemen streven naar een optimale niveau van diversiteit en verbinding.

Bedenk daarbij dat volgens Hjalmar Schacht, Hitler's centrale bankier, werkloosheid en economische wanhoop de reden waren waarom fascisme electoraal onweerstaanbaar werd."